

ILIRSKÉ ONOMASTIČKE STUDIJE (III)

Onomasticon Riditarum

Svima koji se bave pitanjima jezika starih Ilira, a napose i.irske onomastike, dobro je poznato mjesto što ga u stvaranju fundusa ilirske leksičke građe ima antički *Rider* odnosno njegov mlađi brat i nosilac municipaliteta na riditskom području, *Municipium Riditarum*.¹

Riditski natpisi, koji još uvijek nisu prestali obogaćivati ilirski onomastik (novi nalazi tih dragocjenih spomenika nisu nikakvo iznenađenje), čine srž svih dosadašnjih ilirskih onomastičkih studija² i leksikona,³ ali je neophodno, čini nam se, da se na jednom mjestu prikupi i prikaže i sama riditska onomastička građa, koja bi, kao zatvorena cjelina i jedinstveni onomastički fenomen, trebala otvoriti i nove putove za studij ilirske antroponimije uopće.

Riditski onomastik⁴ odabrali smo dakle kao temu ovog trećeg nastavka naših ilirskih onomastičkih studija⁵ posvećujući ga našem jubilarcu i priznatom makedonskom znanstvenom radniku,

¹ O značenju toga municipija i pitanjima povezanim s njegovim lociranjem usp. *Arheološki radovi i rasprave*, knj. 2., Zagreb (Jazu), 1962 (D. Rendić—Miočević, „Princeps Municipi Riditarum”) str. 315 i d.

² Uz brojne ranije radove P. Skoka, A. Mayera, H. Krahea i drugih uglednih lingvista i ilirologa, usp. poslijeratne studije pisca ovih redaka (Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije, *Vjesnik za arheol. i hist. dalm.*, 52, Split 1948, Prilog 2); *Illyrica*. Zum Problem der illyrischen onomastischen Formel in römischer Zeit, *Archaeologia Jugoslavica*, 2, Beograd 1956, str. 39 i d.; Ilirske onomastičke studije I, II, *Živa Antika*, god. X, sv. 1—2, Skopje 1960 (str. 163 i d.) i god. XIII—XIV, 1964, str. 101 i d., i dr.; R. Katičić, Die illyrischen Personennamen in ihrem südöstlichen Verbreitungsgebiet, *Živa Antika*, god. XII, sv. 1, 1962, str. 95 i d., Das mittel-dalmatische Namensgebiet, *ibid.*, sv. 2, 1963, str. 255 i d., i dr.

³ H. Krahe, *Lexikon altillyrischer Personennamen*, Heidelberg 1929; *Die Sprache der Illirier*, 1—2, Wiesbaden 1955—60; A. Mayer, *Die Sprache der alten Illyrier*, 1—2, Wien 1957—59; G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg 1969; I. I. Russu, *Illirii*, București 1969 (usp. II dio: *Repertoriul fragmentelor de limba*) str. 159 i d.

⁴ Pod tim pojmom buhvaćena su ovdje samo epihorska riditska imena, tj. ona koja vulgo nazivamo ilirskima. Ostala imena s natpisa iz Danila (današnjeg naziva lokaliteta na kojemu se nekada nalazio spomenuti delmatsko-rimski municipij), uglavnom rimska i ne tako brojna, u ovom radu nisu posebno uzimana u obzir.

⁵ Usp. već spomenute radove u *Ž. A.* koji tretiraju neka specifična pitanja u ilirskoj onomastici (I: Porodična i rodovska imena u onomastici balkanskih Ilira, II: Imena *Firmus*, *Valens*, *Maximus* u procesu romanizacije ilirskog onomastika).

filologu, lingvisti i mikenologu, s kojim nas veže iskreno drugarstvo i prijateljstvo još od studentskih dana, staro gotovo četiri desetljeća.

*

Obrada ilirske onomastičke građe zahtijeva, čini nam se, drukčiji tretman negoli je onaj primjenjivan, najčešće, u dosadašnjim radovima posvećenim tim problemima.⁶ Iako se s leksičkog gledišta čini opravdanim jedinstveno prikazivanje cjelokupne antroponimske građe, za koju su glavni izvor epigrafski spomenici, onomastički kriteriji — ako ovu znanstvenu oblast shvatimo šire od obične lingvističke discipline — traže, nesumnjivo, drukčiji pristup problemu. Riditska onomastička građa, koja proizlazi iz bogate epigrafske baštine toga područja, tome je najbolja potvrda. U repertoaru imena s riditskih spomenika — dakako ne samo s njih⁷ — imamo dugi niz osobnih antroponima, ali isto tako — i to treba konačno shvatiti — i imena koja su u ilirskoj onomastici, posebnom svojom tvorbom, postigla novi vid i novu vrijednost.⁸ Ta nova, nerijetko složena,⁹ ali najčešće određenim sufiksima izvedena imena u stvari su pripadala pojedinim ilirskim — u našem slučaju delmatskim i posebno riditskim — rodovima, a samo su formalno bila srodna s rimskim gentilnim imenima (*gentilicia*). Kao što, dakle, u rimskoj onomastici posebne kategorije čine *praenomina* ili *cognomina* — svaka sa svojim specifičnostima i vrijednostima — kao individualna imena (kod *cognomina* to je bilo barem u početku, dok se i ta imena nisu generalizirala postavši svojina određenih rodova) koja se po svojoj funkciji i društvenom značenju bitno

⁶ Leksička djela H. Krahea i A. Mayera ne razlikuju sabranu onomastičku građu prema karakteru i funkciji što su je pojedina imena imala u onomastičkoj formuli (osobno — gentilno ime). To je, nesumnjivo potaknut našim istraživanjima ilirske onomastičke formule i izdvajanjem ilirskog gentilnog (rodovskog) imena kao istaknutog njenog elementa, uradio u citiranom leksikonu osobnih imena u rimskoj Dalmaciji G. Alföldy. Neprilika je možda u tome što ih je on posve izjednačio s rimskih gentilnim imenima u provinciji.

⁷ Usp. našu, citiranu već, raspravu „Ilirska onomastika. . .“

⁸ *Ibid.* — Ovdje bismo željeli usporediti različite vrijednosti pojedinih imenjskih oblika u formulama nekih riditskih građana, tj. one koje su — u pogrešnoj lekciji — dugo dominirale u naučnoj literaturi s onima koje su proizašle kao rezultat naše revizije:

Aplo Darmo Catur i f. (CIL III 2779): *Aplo Darmoca Turi f.*;

Baezocrusu Lavia Lavi f. (CIL III 2781=14321): *Baezo Cursulavia Lavi f.*;

Vendo Tritaneri Apinsi f. (CIL III 2796): *Vendo Tritaneria Pinsi f.*

Proclulo Plaetera (Alföldy: *Pla(h?)etera*) *Triti f.* (CIL III 9837): *Culo Plaeter(i) a Triti f.*

Itđ.

Dok su tako s jedne strane rehabilitirana neka zaboravljena riditska „gentilna“ imena (*Darmoca* — u vrijeme provedene revizije druge potvrde toga imena nisu bile poznate — *Cursulavia*, *Tritaneria*, *Plaeteria* i dr.), iz ilirskog su onomastika, kao nepostojeća, s druge strane morala biti brisana neka osobna imena, kao *Caturus*, *Apinsus* i dr. Napomenimo i to da su se na potvrdi keltskog imena *Caturus* u delmatskoj sredini izvodili kojekakvi zaključci o keltsko-ilirskom karakteru toga plemena.

⁹ Na pr. *Cursulavius*, *Laedicalius*, *Melandricus*, *Scelpepetus* (?), *Tritanerius* (?), ukoliko ovo posljednje ime nije rezultat proširenja osnove *tritano-* sličnom sufiksalsnom tvorbom kao i kod „gentilnih“ imena *Anterius*, *Balerius*, *Plaeterius*, *Variarius* i sl.

razlikuju od kategorije gentilnih imena, tako i u ilirskoj onomastici rodovska imena,¹⁰ kolektivna značenja i upotrebe, stoje nasuprot osobnim imenima, koja imaju određeno mjesto u onomastičkom sustavu sredine koja ga je oblikovala.

Jedna od temeljnih značajki riditske onomastike i jest u tome što ona nije bogata samo leksičkim blagom, koje čini vrlo visoki postotak jedinica ilirskog onomastika, već što je to, inače skoro sasvim malo i nepoznato ilirsko pleme — dio u povijesti tih krajeva veoma aktivnog ilirskog plemena Delmata — razvilo onomastički sustav, čija se puna formula¹¹ vanjskim svojim likom potpuno približila rimskom sustavu na razini *dva j u i m e n a* (*duo nomina*). To bi, svakako, mogao biti važan podatak za određivanje vremena postanka spomenute riditske formule, imajući u vidu da se troimena rimska formula u našim krajevima počinje afirmirati istom od sredine I stoljeća n.e.

Ono što čini bitnu razliku između spomenuta dva onomastička sustava, na razini formule tipa *duo nomina*, jest poimanje značenja osobnog imena, koje u riditskom (ilirskom) slučaju nije, a i nije moglo biti, ono što je *praenomen* u rimskom onomastičkom sustavu. Ono je po svojoj vrijednosti mnogo bliže kasnije razvijenom rimskom *cognomenu*,¹² što potvrđuju i neki primjeri ilirske onomastičke formule za žene — poznati izvan riditskog područja — u kojima je osobno ime zauzelo položaj *cognomena* rimske formule.¹³ Te peregrinske karakteristike ilirskog osobnog imena u riditskoj su sredini dovele do još jedne anomalije: prenomenski položaj osobnog imena očituje se tu redovito i kod onomastičke formule ženskih osoba,¹⁴ što je u rimskom onomastičkom sustavu bila sasvim izuzetna pojava.

U nastavku prikazujemo epihorski riditski onomastik kako ga u ovom času možemo sagledati.

I — GENTILNA IMENA

ACENICUS (-A):

Vendo Acenica Culi f., Diadora 2, Zadar, 1962, p. 226, nr. 1.

¹⁰ Za ilirska, posebno riditska gentilna (rodovska i porodična), imena usp. citirani članak u *Ž. A. g. X.*, 1—2.

¹¹ V. bilj. 8.

¹² Takvim ga je shvatio i Alföldy koji takva ilirska imena obrađuje zajedno s rimskim kognominima (o. c., str. 140 i d.).

¹³ Na pr. *Vadica Apli f. Titua* (Asseria); usp. Ilirska onomastika. . . , str. 41 i d., gdje je citirano više primjera, uglavnom s područja Liburna.

¹⁴ Usp. slijedeće primjere: *Aplo Darmoca Turi f.* (CIL III 2779 v. ovdje bilj. 8), *Panto Lavincia Platoris f.* (CIL III 2773), *Vendo Tuda nia Pladomeni f.* (CIL III 2797), itd.

ANTERIUS (-A) ¹⁵ :	<i>Aplo Anteria Plaentis f. (?)</i> , neobj.
BALIERIUS (-A) ¹⁶ :	<i>Verzo Balierius Plati f.</i> , <i>Plator Balierius Plati f.</i> , neobj. (s istog natpisa)
BARDURIUS (-A) ¹⁷ :	<i>Aplis Bardurius Pladomeni f.</i> , (v. Radovi raspr. JAZU 2, str. 322 i Archaeologia Jugoslavica II, p. 46)
BUBANIUS (-A) ¹⁸ :	<i>Panto Bubania (?)</i> , Bull. dalm., 8, p. 96, nr. 323 (v. Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 59, nr. 14).
CAVINIUS (-A):	<i>Maxima Cavinia Triti f.</i> , neobj.; <i>Vendo Cavinia Triti f.</i> , neobj.
CULIUS (-A) ¹⁹ :	<i>Culo Culia Pladomeni f.</i> , neobj.
CURBANIUS (-A):	<i>Tritano Curbania Triti fil.</i> (v. Archaeol. Jugoslav. 2); <i>Mican(. . .) Curban(. . .)</i> ²⁰ <i>Aplin[is f.] ?</i> , Diadora, 2, p. 231, nr. 7; <i>Aplo Curbania Kabaleti f.</i> , CIL III 13244
CURSULAVIUS (-A): ²¹	<i>Baeio</i> ²² (?) <i>Cursulavia Lavi lib(ert)a</i> , Glasnik Z. m. N.S. 6, p. 51 nr. 3; <i>Baezo Cursulavia Lavi f.</i> (ibid., CIL III 2781=14321 ¹)

¹⁵ Usp. rimsko gentilno ime *Anternius*, potvrđeno na našem području u Burnumu (CIL III 14991: *domo Flore[ntia]*).

¹⁶ Ovo gentilno ime vjerojatno je patronimičkog karaktera. Zasad još nepotvrđenom osobnom imenu iz kojega je izvedeno dosta je blisko ime jednog ilirskog vojnika, pripadnika plemena Melkumena, koji je službovao u Šestoj delmatskoj kohorti u sjevernoj Africi: *Balaierus (Balaterus ?)*. Možda je iste osnove i ime onog zagonetnog ilirskog vladara — *Ballaiois* — kojega poznajemo samo na temelju novca što ga je kovao. Usp. I. I. Russu, Illirii, Bucuresti 1969, str. 173. s. v. *Balaterus*.

¹⁷ Od osobnog imena *Bardus* (u nadgrobnom natpisu jednog ilirskog mornara iz Misenuma, CIL X 3468). Usp. i kompozitna imena *Bardibalus* (Spomenik S. K. A., 71, 585, Zap. Srbija) i *Scenobardus (Scenobarbus)* na natpisima, v. A. Mayer, o. c. str. 312 s. v.) u Diona Kasija (55, 33, 2).

¹⁸ Od osnove *bubant* — (usp. gen. *Bubantis*, v. ovdje s. v. *Staticus*).

¹⁹ Upozoravamo na konkordancu *Culo* — *Culia*. Gentilno je ime nesumnjivo izvedeno od m. *Culus* (v. ovdje s. v. *A c e n i c u s*).

²⁰ A. Ratković (Diadora, 2, str. 231, br. 7) predlaže čitanje: *Mican(o ?) Curban(ia)*, videći u prvom imenu „novi femininum na -ō(n)”. Ne može se, međutim, pouzdano govoriti o ženskom imenu. Očekivali bismo prije oblik *Micanus*, jer je vjerojatnije pretpostaviti od njega skraćeni (?) oblik *Mican*.

²¹ Usp. bilj. 8.

²² Vjerojatno se radi o istom imenu kao i u idućem natpisu, gdje je početni spirant označen drugim znakom (*Baezo*).

- DARMOCUS (-A)²³: *Pladomenus Darmoc[u s. . . Vjesnik dalm. 53, p. 214 nr. 8; Tur]us Darmoc[u]s Aplin(is) f.*, Vjesnik dalm. 53, p. 215 nr. 9; *Aplo Darmoca Turif.*, CIL III 2779, Ilirska onomastika, p. 39
- GERMANICUS (?) (-A)²⁴: *Pinsus Germanicus Turif.*, Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 52 nr. 4
- GERMULLIUS (?) (-A): *Tritus Germull(ius?) Germani filius*, CIL III 6411
- IOMENETUS (?) (-A)²⁵: *Toitmio Iomeneta (?) L[ed-ri?]²⁶ filia*, CIL III 13991. (Glasnik Z. m. N. S. 6 p. 53, nr. 6
- LAIDIETIS (gen.)
(*Laedietis? Ledietis*)²⁷ *Panto Laidietis [A]p[l]inis*, Vjesnik dalm. 53, 1951 p. 213 nr. 7; *Aplis Ledietis Sini f.*, CIL III 2778
- LAEDICALIUS (-A): *Maximus Laedicalius Ap-
linis f.*, Diadora 2, p. 227 nr. 2
- LAEZARIUS (?), (-A)²⁸: *Venndo Laezaria (?) Pla-
entis f.*, CIL III 13247

²³ Usp. bilj. 8. — I votivni natpis iz Varvarije (Vjesnik dalm. LIII, 1951, str. 243): *T. Darmo Iano v. s. l. m.* skloni smo interpretirati istim gentilnim imenom dedikanta: *T(itus) Darmo[c u s. . .* koje je pokraćeno zbog malih dimenzija spomenika.

²⁴ Postoji mogućnost čitanja tog gentilnog imena i sa *C* (*Cermanicus?*) kako to u natpisu doista i stoji. Ipak, s obzirom na pojavu iste osnove u još nekim riditskim osobnim i gentilnim imenima (v. ovdje s. v. *Germullius* i *Germaniscus*) i dalje preferiramo predloženu lekciju.

²⁵ Natpis daje spomenutu lekciju, iako ne treba odbaciti mogućnost i lekcije *Iomeneia*, koja bi bolje priličila karakteru gentilnog imena.

²⁶ Ova lekcija dana je (o. c.) samo exempli gratia, jer je bilo teško lakunu popuniti nekim drugim imenom (možda *Lavus*, tj. *Lavi f.*?, ime koje se opetovano javlja na riditskim spomenicima; v. ovdje s. v.), stoga ga ne bi trebalo sa sigurnošću uvrštavati u ilirski (riditski) onomastik. Ranija lekcija formule glasila je: *Tritano Iomenei Alxei (?) filia*.

²⁷ Nominativ? — Dvije različite grafije jedne te iste osnove. Istu, u trećoj varijanti grafije (*LAEDI-*), nalazimo u slijedećem gentiliciju (*Laedicalius*), a možda i u idućemu (*Laezarius*, vjerojatno od *Laedarius*). Možda je baš ta grafija (*-ae-*) bila i na našem natpisu (Vjesnik dalm. 53), dakle *Laedietis*, kako smo također pretpostavljali (n. mj.) jer nije iz natpisa jasno da li je treće slovo u tom imenu *i* ili *e*.

²⁸ Takvim čitanjem korigirana je ranija lekcija imena *Laezarpa*.

LAPRICUS (-A) ²⁹ :	<i>Sestus Lapricus Sesti</i> (f. ?), CIL III 9876; <i>Stato</i> (?) <i>Lapric</i> (a?) <i>Trit[i]f.</i> , Vjesnik dalm. 56—59, 1954—57 (=Antidoron Abramić 2), p. 126 nr. 2; <i>Firmus Lapricus Pladomeni</i> f., neobj.
LAVINCIUS (-A):	<i>Panto Lavincia Platoris</i> f. <i>Apludi Statisci dec(urionis) uxor</i> , ³⁰ CIL III 2773
LIC:	<i>Sextus</i> (?) <i>Lic</i> [.] ³¹ <i>Pinsi</i> f., CIL III 13246
LUNNICUS (-A):	<i>Aplis Lunnicus Triti</i> f., CIL III 6412=13989 (?)
MELANDRICUS (-A):	<i>Ursa Melandrica Aplinis</i> f., Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 55 nr. 7
NANTANIUS (-A):	<i>Pinsus Nant[a ni?]us</i> ³² <i>Triti</i> f. Glasnik Z. m., l. c. nr. 8
PLAETERIUS (-A):	<i>Culo Plaeter(i) a Trit[i]f.</i> ³³ , CIL III 9837
SAMUNTIO (?) v. SAMUNTIUS (-A):	<i>Bato Samuntius Pantis</i> f., Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 55 nr. 9; <i>Prevo Samuntio</i> ³⁴ (sic!) <i>Alesi</i> ³⁵ (?) <i>filia</i> , ibid., nr. 10
SARNUNIUS (-A):	<i>Toto Sarnunia Statti</i> f., neobj. (v. Archaeol. Jugoslav. 2, p. 47)

²⁹ Nove potvrde toga gentilicija osnažile su prvotno čitanje umjesto predlaganoga *Lapricus*. Oblik *Labrico* (f.) kod Alföldyja (o. c. str. 91, s. v.) rezultat je pogrešne interpretacije natpisa (CIL III 9876).

³⁰ Jedini dosad poznati primjer među riditskim natpisima gdje je formula žene proširena i imenima njena muža. Različita gentilna imena pokazuju da je i kod riditskih Ilira vrijedila pravna norma o pripadanju ženskih osoba, i nakon udaje, očevom rodu.

³¹ Alföldy pokušava restituirati u *Licinia* (držeci ime *Sexto*, koje mu pret-hodi, nom. f.). Vjerojatnije će tu trebati očekivati jedno epihorsko gentilno ime izvedeno od nekog srodnog osobnog imena (*Licus*, *Licca*, *Liccainus* ili sl.).

³² Restitucija ovog gentilicija izvršena je na temelju analogije s jednim natpisom iz Varvarije (?), u kojemu se spominje *gens Nantania* (usp. Ž. A., god. X, str. 166). Time je otpala ranija lekcija *Nant.* (Glasnik Z. m., N. S. 6, str. 55 br. 8).

³³ Usp. bilj. 8. Ime *Culo* (f.) — ranije smatrano dočetakom imena *Proculus* (dat.) — našlo je u takvoj onomastičkoj formuli puno opravdanje. Alföldy, o. c. str. 109 čita *Pla(h?)etera* (među gentilnim imenima).

³⁴ S obzirom na masculinum *Samuntius* (v. naprijed) teško je u predanom obliku prepoznati odgovarajući femininum (možda je to greška klesara izazvana analogijom na osobno ime *Prevo*), te je pravi oblik trebao glasiti *Samuntia?*, no ne smijemo smetnuti s vida ni drugu analogiju, koja, čini se, ide u prilog gore navedenom obliku (*Terminio*, v. ovdje s. v.).

³⁵ I ta lekcija nije pouzdana, no ni sada ne možemo predložiti bolju, dok se ne pojavi neka druga potvrda tog imena.

- SCELEPETUS (?) (A-): *Daeco Scelepeta*³⁶ (?) *Pinentis*³⁷ f., Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 58 nr. 11
- SERA (*Sera*....) (?): *Pladomenus Sera*(.... ?)³⁸ *Turi* f., CIL III 2787
- STATANIUS (-A): ...]as[... *Statanius*, neobj.; *Panto Statania* (s istog natpisa, neobj.); *Aplis Turi Statani*, Diadora 2, p. 229, nr. 5
- STATICUS (-A): *Apludus Staticus* (*Panto Lavincia Platoris* f. *Apludi Statici dec(urionis)* uxor, CIL III 2773; *Apludus Staticus*? *Pladomeni filius*, CIL III 9865; *Tritus Staticus Turi* f., neobj.; *Aplis Staticus Aplinis* f., Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 59 nr. 12; *Turus Staticus Triti* f., Radovi raspr. JAZU 2, p. 322; *Celso Statica Bubantis lib(er)ta*, Glasnik Z. m., l. c., nr. 14; *Static*[...] *Plat*[toris (*Plad*[omeni ?) ...], ibid. nr. 15; *Turo Statica Aplinis* f., CIL III 2795

³⁶ Lekcija je pouzdana ma da je taj oblik neobičan među riditskim rodovskim imenima. Oblik više podsjeća na neki osobni nadimak koji je upotrebljen kao obiteljsko ime.

³⁷ Ovo je jedno od onih imena riditskog onomastičkog repertoara koje, po našem mišljenju, nesumnjivo pripada širem ilirskom onomastiku, s posebnom tendencijom javljanja u južnim dijelovima Iliride. Katičić međutim (*Die illyrischen Personennamen in ihrem südöstlichen Verbreitungsgebiet*, str. 107, i *Das mitteldalmatische Namengebiet*, str. 273) sumnja u povezanost t o g a imena s onim iz južnih ilirskih krajeva. Za to navodi dva razloga: prvi mu je da se to ime obično piše s geminatom (NN), dok je tu samo s jednim N, a drugi da južnoilirske potvrde ne pripadaju *-nt* osnovama. To što se to ime t u javlja u nešto drukčijoj grafiji — bez geminate — u epigrafiji nije ništa neobična, jer kako bismo (i s t o) ime izrazili na način koji je odgovarao lokalnom njegovom izgovoru. Što se tiče pitanja osnove toga imena (da li ono pripada među osnove *-nt* ili ne), mišljenja smo da u izvorima koji su nam sačuvali to ime — kako u grčkim tako i u rimskim (latinskim) — imamo samo dva načina njegove sklonidbe: grčki (koji su slijedili i neki pisci) i latinski. U latinskim, posebno epigrafskim, izvorima sačuvani su pretežno nominativni oblici, no to nas ne sprečava da ih u fleksiji izjednačimo s našim riditskim primjerom. Alföldy, koji također izjednačuje oblike *Pines* i *Pinnes* (o. c., str. 264, s. v.) smatra ovo ime pretežno poznatim s delmatskog područja, što ne će biti točno.

³⁸ Ukoliko se i tu ne radi o nadimku-obiteljskom imenu, moglo bi se pretpostaviti da je ime (rodovsko ?) pokraćeno. Zasada je bez analogija.

STATINIUS (-A):	<i>Sextus Statinius Aplinis f.</i> , CIL III 2790
TERMINIUS (?) (-A):	<i>Paius (?) Terminius (?)</i> , Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 61 nr. 16
TIZIUS (-A):	[<i>Scel</i>]nobar(b)us ³⁹ <i>Tizius</i> , CIL III 2775; <i>Aplo Aplini(s?) Tizius</i> ⁴⁰ (?) <i>f.</i> , CIL III 13245; <i>Platino Platoris Tizi filia</i> , CIL III 2788
TRITANERIUS (-A):	<i>Vendo Tritaneria</i> ⁴¹ <i>Pinsi f.</i> , CIL III 2796 (= Ilirska onomastika, p. 41);
TROSIUS (-A):	<i>Aplo Trosia</i> , neobj.
TUDANIUS (-A):	<i>Vendo Tudania Pladomeni f.</i> , CIL III 2797 (= Ilirska onomastika, p. 41); <i>Tudanius Maximus</i> , CIL III 9878
VARIERIUS ⁴² (?) (-A):	<i>Secunda Fir(mi?) Varieri ancilla</i> , neobj., <i>Aplo Varieri Plahentis</i> , Bull. dalm. 31, 1908, p. 85
VERACUS (-A):	<i>Aplus Veracus Triti f.</i> , neobj.
VERICUS ⁴³ (-A):	<i>Vendo Verica Triti f.</i> , Ilirska onomastika p. 34, bilj. 32
VERZU [L I?]US (-A):	<i>Planu[s] Verzu[li?]us</i> ⁴⁴ , Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 61 nr. 16

³⁹ Lekcija je kod objavljivanja u CIL ostala nerazjašnjena (... *nobar(o)*, dat.; zadržao ju je još i Mayer, o. c. str. 341 s. v. *Tiz(i)us*). U Ilirskoj onomastici (str. 33) predložili smo lekciju *Scenobarbus*. Alföldy (o. c. str. 289) čita *Scenobarus* (!), što bi bilo hapax.

⁴⁰ Raniju lekciju *IFZI* (!) zadržao je još Mayer u svom leksikonu (str. 164 s. v. *Ifzus*). Ostali ovdje navedeni primjeri potvrđuju ispravnost novopredložene lekcije.

⁴¹ Usp. bilj. 8.

⁴² Gentilni karakter imena jasno proistječe iz njegova položaja u onomastičkoj formuli navedenih primjera.

⁴³ Natpis nije iz obrađivanog područja (Ridita) (?); prema tradiciji, u koju možemo sumnjati, on je iz Burnuma. Autohtono stanovništvo Burnuma, smještena na samoj granici između Liburna i Delmata (ali već na teritoriji Liburna), moralo bi se predstaviti imenima liburnske onomastičke tradicije (usp. naš rad Onomastičke studije sa teritorije Liburna u *Zborniku Instituta za hist. nauke u Zadru*, 1, 1955, str. 125 i d.), dočim su tu navedena imena tipičnog riditskog repertoara. Poznato je, nadalje, da je za vrijeme talijanske okupacije Dalmacije, za prvoga rata, mnogo daniških spomenika — među njima i natpisa — odneseno u Zadar, gdje se i sada (u Arheološkom muzeju) nalazi ovaj natpis. Napominjemo da je u tadašnjem muzejskom inventaru, pod br. 269 (=865), formula bila interpretirana ovako: *Vendoverica Triti f.*; usp. Ilirska onomastika, str. 34, bilj. 32.

⁴⁴ Lekcija ni jednog ni drugog imena nije posve pouzdana, napose ona koja se, po našem mišljenju, odnosi na gentilno ime.

II — OSOBN A IMENA (COGNOMINA)

Acalus ⁴⁵ (1):	— (CIL III 2792, hapax)
Alesus (?) (1):	<i>Samuntius, -a</i> (1)
Aneius (1):	<i>Caecili (servus)</i> (1) (Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 51)
Anius ⁴⁶ (1):	<i>Em(. . .)</i> (= <i>Aemilius</i> ?) (1)
Aplis (20):	<i>Curbanus, -a</i> (1), <i>Bardurius, -a</i> (1), <i>Darmocus, -a</i> (1), <i>Laedicalius, -a</i> (1), <i>Laedietis</i> (?; <i>Ledietis</i> ?) (2), <i>Lunnicus, -a</i> (1), <i>Statanius, -a</i> (1), <i>Staticus, -a</i> (2), <i>Statinius, -a</i> (1), <i>Tizius, -a</i> (1), G[. . .](?) (1), . . .]tius, -a (?) (1)
Aplo (7):	<i>Antaerius, -a</i> (1), <i>Curbanus, -a</i> (1), <i>Darmocus, -a</i> (1), <i>Tizius, -a</i> (1), <i>Trosius, -a</i> (1), <i>Variarius, -a</i> (1)
Apludus (2):	<i>Staticus, -a</i> (2 ?)
Aplus (1):	<i>Veracus, -a</i> (1)
Atisus ⁴⁷ (?) (1):	— Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 50, (hapax)
Baeio (Baezo) (2):	<i>Cursulavius, -a</i> (2)
Bato (1):	<i>Samuntius, -a</i> (1)
Bennus (?) ⁴⁸ (1):	— (CIL III 2785, hapax)
Boria ⁴⁹ (1):	— (Diadora 2, p. 231)
Buban- (Bubas ?) ⁵⁰ (1):	<i>Staticus, -a</i> (1)
Celso (1):	<i>Staticus, -a</i> (1)
Culo (3):	<i>Culius, -a</i> , (1), <i>Plaeterius, -a</i> (1)
Culus (1):	<i>Acenicus, -a</i> (1)
Daeco (1):	<i>Scelepetus</i> (?), -a (1)
Dasas (1):	— (CIL III 2768)
Epicadus (1):	— (Diadora 2, p. 228)
Germanicus ⁵¹ (1):	— (Glasnik Z. m. N. S. 6, p. 49)
Germanus (1):	<i>Germullius</i> (?), -a (1)
Iettus (1):	— (CIL III 2768)

⁴⁵ Mayer (o. c. s. v. *Acal(i)us*) dopuštao je mogućnost dvojakog čitanja imena (nom.): *Acalus* i *Acalius*. Svi ostali autori, i mi s njima, skloni su prvoj soluciji. Ime je zasada hapax.

⁴⁶ Lekcija toga imena, kao i gentilnoga (?) koje slijedi, veoma je dubiozna, ali je teško predložiti bolje rješenje.

⁴⁷ I to bi ime bilo hapax, ali ga nije moguće provjeriti, jer je natpis zagubljen, Predana lekcija natpisa: SILVNO/ ATISVS/ VM možda bi se mogla razriješiti i ovako: *Silvano /Aplis v. s.(l.m.)* (?). Zanimljivo je da su baš u zagubljenim riditskim natpisima bila imena koja moramo označiti kao hapax, a u ostalim, poznatim nam, dolaze uvijek ista i poznata imena

⁴⁸ Ni ova lekcija nije najsigurnija. Svojedobno kolacioniranje vrlo oštećenog teksta na urni (u priv. posjedu) nije nas dovelo do bolje ili drukčije lekcije. Alföldy, o. c., ima *Bennius* (str. 164 s. v.)

⁴⁹ Inače poznato ime božanstva u Istri (CIL V 7).

⁵⁰ V. naprijed, s. v. *Bubanius* (bilj. 18).

⁵¹ Usp. što je rečeno uz ime (gentilicij) *Germanicus*.

Kabaletus (1):	<i>Curbanius, -a</i> (1)
Lavus (3):	<i>Cursulavius, -a</i> (2)
Ledrus ⁵² (?) (1):	<i>Iomenetus</i> (?), <i>-a</i> (1)
Madocus ⁵³ (1):	— (CIL III 2786)
Mican(us ?, — o ?) ⁵⁴ (1):	<i>Curbanius, -a</i> (1)
Navina (?) (1) ⁵⁵ :	— (?) (CIL III 9871)
Nomeditus (1):	— (CIL III 2785)
Paio (?) (1):	<i>Terminius</i> (?), <i>-a</i> (<i>Terminio</i> ?) (1)
Pantis (gen. ?) ⁵⁶ (1):	<i>Samuntius, -a</i> (1)
Panto (8):	<i>Bubanius, (?) -a</i> (1), <i>Laedietis</i> (?) (1), <i>Lavincius, -a</i> (1), <i>Statanius, -a</i> (1) — (CIL III 9871)
Patavinus ⁵⁷ (1):	<i>Scelepetus</i> (?), <i>-a</i> (1)
Pines (1):	<i>Germanicus, -a</i> (1), <i>Nantanius</i> (?), <i>-a</i> (1), <i>Tritanerius, -a</i> (1), <i>Lic[...]</i> (1)
Pinsus (6):	<i>Bardurius, -a</i> (1), <i>Culius, -a</i> (1), <i>Dar-</i> <i>mocus, -a</i> (1), <i>Lapricus, -a</i> (1), <i>Sera[...]</i> (?) (1), <i>Staticus, (?) -a</i> (1), <i>Tudanius, -a</i> (1)
Pladomenus (12):	<i>Antaerius, -a</i> (1), <i>C[...]</i> tius, <i>-a</i> , (1) <i>Laezarius, -a</i> (1), <i>Variarius, -a</i> (1)
Pla(h)es (4):	<i>Verzullius</i> (?), <i>-a</i> (1)
Planus (?) ⁵⁸ (1):	<i>Tizius, -a</i> (1)
Platino (2):	<i>Aurelius, -a</i> (!) (1), <i>Balierius, -a</i> (1), <i>Lavincius, -a</i> (1), <i>Staticus, -a</i> (1), <i>Tizius, -a</i> (1)
Plator (6):	<i>Balierius, -a</i> (2; s istog natpisa)
Platus (2):	<i>Samuntius, (?) -a</i> (1)
Prevo (1):	<i>Tizius, -a</i> (1)
Scenobarbus ⁵⁹ (1):	<i>Lapricus, -a</i> (2; u istoj formuli!), <i>Statinius, -a</i> (1), <i>Lic[...]</i> (1)
Sestus (Sextus) ⁶⁰ (5):	

⁵² Neprovereno ime u riditskom onomastiku; usp. bilj. 26.

⁵³ I ovo je ime hapax. Alföldy koji u citiranom djelu (passim) insistira na venetskoj tvorbi imena sa sufiksima *-ocus, -icus* ovdje dopušta mogućnost i ilirske tvorbe. Dok ne poznajemo pravi karakter ilirskih imena i njihove tvorbe (iako za to imamo već dovoljno građe), čini nam se neshvatljivim to uporno insistiranje — zapaženo i kod nekih drugih autora — na venetskom elementu (znači li to i substratu ?) u delmatskom onomastičkom blagu. Zar baš *-iko-, -ako-, -oko-* i sl. sufiksi nisu mogli biti barem zajednički i ilirskoj (delmatskoj) jezičnoj tradiciji?

⁵⁴ Usp. bilj. 20 (uz gentilicij *C u r b a n i u s*).

⁵⁵ Zasad jedino riditsko (?) žensko ime koje ne završava na *-o*.

⁵⁶ Nominativni oblik tog imena ne znamo. Mayer (o. c. str. 257) pretpostavlja istovetan oblik (s. v.), dok ga neki drugi (Alföldy, o. c., str. 258) dovode u vezu s imenom *Panes* (s. v.). Katičić (Ž. A. XII, o. c., str. 272) oprezno citira samo osnovu *Pant-*.

⁵⁷ Od *Patavium* (?); Ime oca spomenute Navine v. gore (bilj. 55).

⁵⁸ Usp. što je rečeno uz rodovsko (?) ime *V e r z u l l i u s*.

⁵⁹ Usp. što je rečeno uz ime *T i z i u s*.

⁶⁰ Oblike *Sestus* i *Sextus* držimo jednim te istim imenom, dok je razlika u njihovoj grafiji rezultat romaniziranja ilirskih imena (*Sextus*).

Sexto (2 ?) ⁶¹ :	— (?) (neobj.)
Sican.. (?) ⁶² (2):	— (Vjesnik dalm. 53, p. 216)
Sinus (1):	<i>Ledietis</i> (?) (1)
Stato (?) ⁶³ (1):	<i>Lapricus</i> , -a (1)
Stattus (1):	<i>Sarnunius</i> , -a (1)
Titus (1):	<i>Aurelius</i> , -a (!) (1)
Toitmio (1):	<i>Iomeneus</i> (?) -a ⁶⁴ (1)
Toto (1):	<i>Sarnunius</i> , -a (1)
Tritano (7):	<i>Curbanus</i> , -a (1), <i>Statanius</i> , -a (1, <i>coniux</i> !)
Tritus (16):	<i>Cavinus</i> , -a (2), <i>Curbanus</i> , -a (1), <i>Claudius</i> , -a (!) (1), <i>Germullius</i> (?), -a (1), <i>Lapricus</i> , -a (1), <i>Lunnicus</i> , -a (1), <i>Nantanius</i> (?) ⁶⁵ , -a (1), <i>Staticus</i> , -a (2), <i>Veracus</i> , -a (1), ..]candricus, ⁶⁶ (?) -a (1)
Turo (1):	<i>Staticus</i> , -a (1)
Turus (6):	<i>Darmocus</i> , -a (2), <i>Statanius</i> , -a (1), <i>Staticus</i> , -a (2)
Varro (Varrus ?) ⁶⁷ (1):	— (neobj.)
Vendo (Venndo) (6):	<i>Acenicus</i> , -a (1), <i>Cavinus</i> , -a (1), <i>Laezarius</i> , (?) -a (1), <i>Tritaneri</i> , -a (1), <i>Tudanius</i> , -a (1)
Verzo (1):	<i>Balierius</i> , -a (1)

Velik broj upitnika uz ovaj nacrt riditskog (ilirskog) onomastika posljedica je nemogućnosti da u sadašnjem času odredimo autentični oblik određenog imena. Neka su od njih, naime, do nas doprla u obliku koji nije mogao biti revidiran (natpisi u kojima se javljaju nisu se, na žalost, sačuvali), drugi su, opet, zabilježeni u pokraćenom obliku, pa kako ni jedni ni drugi nisu mogli biti potkrijepljeni novim potvrđama (radi se o primjerima koji su za sada *hapaks* u ilirskom onomastiku), pokušali smo njihovu restituciju dati na osnovi bližih analogija ili, pivremeno, zadržati ranije lekcije, kojima, možda, ne bismo uvijek trebali pokloniti vjeru. Ima tu, dakako, i oblika — naročito kad je takvo jedno ime nađeno izolirano, a ne u kontekstu spomenute for-

⁶¹ Ime je žensko. Nije međutim uvijek lako razlikovati dat. oblik spomenutog muškog imena od toga femininuma.

⁶² Hapax. Možda ide u istu skupinu kao i *Buban* . . , *Mican* . . i sl.

⁶³ Alföldy ga smatra ženskim oblikom imena *Stattus* (o. c., str. 301 s. v.). Iako je to najvjerojatnije nominativ ženskog imena, poput ostalih osnova na -o, lekcija i interpretacija natpisa ipak nije sasvim pouzdana, jer nedostaje nastavak u rodovskom imenu, koji bi morao dati siguran odgovor (*Lapric*).

⁶⁴ Usp. bilj. 25.

⁶⁵ Usp. bilj. 32.

⁶⁶ Možda bi za restituciju toga imena pružalo analogiju poznato već riditsko rodovsko ime *Melandricus*, -a, kako upozorava i F. Dujmović (*Antidoron Abramić*, II, str. 125 i d. (br. 6); takvim ga uzima i Alföldy, o. c. str. 99 s. v. *Melandricus*). Ipak treba biti oprezan, jer se čini da je prvo sačuvano slovo tog imena C a ne L, kako proizlazi i iz naše autopsije spomenika u času njegova nalaza.

⁶⁷ Na još neobjavljenom spomeniku (ara) stoji: *Varro Euce* . . .

mule — za koje se nije bilo lako odlučiti da li su pripadali osobnom imenu ili pak onome koje smo nazvali rodovskim (gentilicijem). To utoliko prije što se radi o primjerima gdje se mogao pretpostaviti razvojni niz: osobno ime — patronimička tvorba „gentilicija“. Konačno, neki oblici zadržani su, makar djeluju kao hibridi, jer im nije bilo moguće iz kosog padaža odrediti nominativni oblik ili izvršiti drukčiju pregrupaciju onomastičkih elemenata u naznačenoj formuli.

U riditskom onomastiku dominantnija su muška osobna imena. Možda je to i zato što se ona redovito javljaju i u filijaciji, koja se, kao i u rimskom i u grčkom sustavu (patronimik), izražava imenom oca. Najveći dio muških osobnih imena završava na *-us*, što je, nesumnjivo, rezultat započetog procesa njihova romaniziranja. Iako bi takav oblik indicirao i postojanje paralelnih oblika ženskih imena (na *-a*), takvih primjera gotovo da i nema,⁶⁸ te se može kazati da su ta imena, koja su doživjela prvu intervenciju (da li samo lokalnih?) rimskih korektora, pripadala odreda muškoj komponenti domaćeg riditskog onomastika. Ne može se a priori odreći njihova uloga i u romaniziranju nekih drugih riditsko-ilirskih imena.

Ženska domaća imena riditskog onomastika odreda (uz onaj veoma dvojbena primjer) svršavaju na *-o*. Iako im na riditskim natpisima poznajemo gotovo samo nominativni oblik — uz dva ili tri izuzetka — nema dvojbe da im je fleksija bila izjednačena s odgovarajućim oblicima treće latinske deklinacije (*-o*, *-onis*). Preglednosti radi ponovit ćemo repertoar ženskih riditskih imena izlučen iz zajedničkog riditskog onomastika domaćih, delmatskih i ilirskih imena:

Aplo	Prevo
Baeio (Baezo)	Sexto
Celso	Stato
Culo	Toitmio
Daeco	Toto
Navina (?)	Tritano
Paio (?)	Turo
Panto	Vendo (Venndo)
Platino	

Neka od tih ženskih imena na *-o* u stvari su odgovarajuće imenske dublete muškim imenima na *-us* (Culo - Culus, Sexto - Sextus (Sestus ?), Stato - Stattus (?), Turo - Turus), što još jednom upućuje na to da su paralelni nizovi *-us*: *-a* morali biti, ako ih je tu i bilo, tradicionalno veoma rijetki. No ni muška imena na *-o* nisu nepoznata ni rijetka u ilirskom, pa tako ni u riditskom onomastiku. Iz ovoga posljednjega citiramo: Bato, Verzo — dakle dva dobro poznata ilirska imena — te, možda, Varro (?), ukoliko se u odnosnom natpisu ne radi o dativnom obliku latiniziranog imena Varrus. gospodara, Rima, pa su se u još uvijek konzervirane domaće, riditske

⁶⁸ Već spominjano ime *Navina* stoji izolirano u riditskom onomastiku (dakako bez potvrde odgovarajućeg „muškog“ oblika), a njegova je pojava tu sporna.

Mišljenje po kojemu bi u ovaj niz muških riditskih imena trebalo uvrstiti i ime *Tritano* — inače jedno od najčešćih ženskih imena s toga područja — treba nesumnjivo odbaciti, jer se teško može prihvatiti objašnjenje, da se jedna njegova izolirana pojava u filijaciji (patronimiku), i to u natpisu (CIL III 2792) gdje je to ime još dvaput navedeno (u položaju osobna imena), mora interpretirati na uobičajeni način, tj. imenom oca u filijaciji. Vjerojatnije će biti drugo objašnjenje, po kojemu tu imamo jedan poseban slučaj nereguliranih bračnih odnosa (vanbračno dijete), gdje je filijacija izražena imenom majke. Ambivalentna osobna imena — tj. muška i ženska imena potpuno istog oblika — jedva da su bila poznata u riditskom onomastiku,⁶⁹ a vjerojatno i u ilirskom onomastiku uopće, baš kao i dvostruka,⁷⁰ paralelna imena koja su se navodno, prema mišljenju nekih, javljala kao karakterističan elemenat ilirske onomastike.

Uz već spomenuti tvorbu riditskih imena (nastavci *-us*, *-o*) tu se još javljaju imena na *-as* (*D a s a s*), *-es* (*P i n e s*, *P l a (h) e s*), *-is* (*A p l i s* — apsolutni rekorder među riditskim imenima —, *P a n t i s* ? = gen.), *-ia* (*B o r i a*, inače poznati teonim), *-or* (*P l a t o r*). Ostaju još nerazjašnjene sufiksalne tvorbe imena poput *B u b a n . . .*, *M i c a n*, *S i c a n . . .*,⁷¹ u kojima bismo, možda, mogli prepoznati i izvorne, još ne latinizirane, oblike (osnove i svršetke) nekih manje poznatih riditskih imena.

Riditski onomastik daje dovoljno temelja da se promotri i s jedne druge strane koja, uočavanjem njegovih genetičkih komponenti, određuje u neku ruku i sam položaj *Ridita* u ilirskom etničkom prostoru.

Ne ulazeći u ovom času u ocjenu vrijednosti pojedinih imena riditskog onomastika u onomastičkoj tradiciji toga područja — posebno s obzirom na njihovu učestalost i zastupljenost u sadašnjoj slici prikazanog onomastika — našu pažnju privlači činjenica da se ogroman broj navedenih imena javlja isključivo na riditskom području te ih, kao takve, moramo smatrati baštinom riditskog onomastičkog repertoara, ukratko riditskim imenima. Ta ocjena, dakako, ima samo relativnu vrijednost, jer budući nalazi mogu naš sud izmijeniti ili ga donekle korigirati u interpretiranju takvog stanja. Tako je, na primjer, nedavni nalaz jednog nadgrobnog spomenika iz *Komina* (*Municipium S*) iznio na vidjelo jedno ilirsko ime (*A p l i s*)⁷² koje je dotada bilo poznato samo s riditskih spomenika i tako na neki način tom imenu dalo šire, univerzalno ilirsko značenje. No ipak, brojčani odnos tog imena (područje *Ridita*: 20 primjera, svo ostalo područje: 1 primjer) ničim ne umanjuje pretpostavku da je to doista *riditsko* ime, koje je ko zna kojim putem zabasalo u spomenuto

⁶⁹ Takvima ih je držao H. Krahe u svom Leksikonu (o. c. passim; takvim imenima drži on *Aplo* (za to ime doista ima epigrafskih potvrda), *Tritano*, *Panto* i dr. (o. c., s. vv.).

⁷⁰ O tome, posebno u vezi s Patschevim mišljenjem o tom pitanju, usp. Ilirska onomastika str. 33.)

⁷¹ V. što je naprijed rečeno o tim imenima.

⁷² Usp. *Starinar*, 18, 1968, str. 204, br. 5.

područje jugoistočnog Ilirika. Već je i inače, još prije toga nalaza (a na temelju vidljive srodnosti ilirske onomastičke tradicije pljevaljskog područja s onim gdje su živjeli Riditi), bilo izrečeno mišljenje da je u onaj kraj morala biti izvršena imigracija riditskog življa, slično kao što su neki drugi ilirski, napose delmatski, krajevi i gradovi s dijelom svog stanovništva sudjelovali u naseljavanju rudarskih i drugih oblasti Podunavlja (Dakija). Među karakterističnija riditska imena uvrstili bismo: *Aplis*, *Apludus*, *Baezo* (*Baezo*), *Culo*, *Culus*, *Pinsus*, *Pladomenus* (?), *Platino*, *Tritano*, ne unoseći tu imena koja su i na riditskim natpisima *hapax*.

Uočili smo, nadalje, u riditskom onomastiku imena koja se javljaju i na širem etničkom prostoru koji su nastavali *Delmati* (*Riditi* i sami, kao što je rečeno, pripadaju tom „ilirskom“ plemenu), a koja se inače ne pojavljuju — barem za sada — na ostalom ilirskom području, tj. ni sjevernije od Krke (*Titius*) ni južnije od *Cetine* (*Hippus*). Takva su imena, na primjer: *Ledrus* (?), *Dasas*, *Aplus*, *Pla(h)es*, *Sexto*, *Titus*, *Turo*, *Varro*. Riditsko-ilirskih onomastičkih konkordanci bit će svakako i više, no na temelju građe kojom sad raspolazemo one se ne dadu detaljnije fiksirati. Posebno bi bilo zanimljivo otkriti nova, izdašnija vrela ilirskoj (delmatskoj) onomastici na delmatskom području, koja bi se mogla izravno konfrontirati s bogatom onomastičkom baštinom delmatskih *Ridita*.

Treću skupinu imena riditskog onomastika čine, također ne brojna ali svakako prisutna, imena koja pripadaju najširem ilirskom području i koja bismo mogli označiti kao *univerzalna ilirska imena*. To su slijedeća imena: *Aneius*, *Bato*, *Epicadus*, *Mes(s)ius*, *Panto*, *Pines*, *Plator*, *Scenobarbus*, *Sextus*, *Tritus*, *Vendo*, *Verzo*. Prisutnost takvih imena na delmatskom području, i posebno na onom njegovom dijelu koji je sačuvao najpotpuniju onomastičku sliku sveukupnih ilirskih zemalja, očita je potvrda da je, makar u procesu stvaranja ilirske *koine*, koju je možda i nesvjesno inicirao Rim formiranjem ilirske provincije, koja je bila kudikamo prostranija od klasične Iliride, došlo do širenja, u svim pravcima spomenutog područja, imena vezanih za tradicionalni onomastik iskonskih Ilira.

Polivalentnost riditskog onomastika trebala bi, po našem mišljenju, predstavljati onomastičku paradigmu svih značajnih središta ilirskog područja, u kojoj se temeljni lokalni onomastički repertoar postupno — poput krugova u vodi — proširuje najprije onomastičkim prinovima s užeg etničkog područja, kojemu su pripadali njegovi nosioci, a onda u svoj krug prima i nove onomastičke vrijednosti koje su u neku ruku simbolizirale novu, daleko šire utemeljenu etničku pripadnost, koja je gotovo graničila s univerzalnošću, u smislu suprotstavljanja svemu što je na tom prostoru predstavljalo klasično, konkretno Rim. Napokon i riditski je onomastik, iako relativno veoma kasno — u usporedbi s drugim ilirskim središtima — počeo iskazivati gostoprimstvo i imenima iz onomastičkog repertoara svog novog formule počela uvlačiti pojedina rimska imena, koja isprva moramo

smatrati samo adaptiranim (prevedenim ili značenjem dosta bliskim) domaćim imenima. Među takvima koja su ponajprije zauzela mjesto u riditskom onomastiku idu poznata rimska cognomina *Maximus* (posebno čest na riditskim natpisima) i *Firmus*, za koje smo već ranije u ovim Studijama⁷³ izrazili mišljenje da im je semantička vrijednost ista kao i poznatim riditskim imenima *Aplis*, *Aplo* i sl.

U svezi s ovim još bismo jednom ponovili ranije izraženo mišljenje da je već sada moguće, uz paralelan studij drugih izvora za kulturnu povijest ilirskih zemalja, jasnije definirati i u onomastičkom pogledu određena etnička područja starih Ilira. To smo, mislimo, jasno pokazali na primjeru liburnske onomastike,⁷⁴ koja ima sasvim drukčiju facies od onomastičke tradicije — posebno repertoara imena — ostalog ilirskog područja, a također i za područje Delmata,⁷⁵ koje nam je danas, nakon novih studija o njima,⁷⁶ već dobro poznato i definirano u svom povijesnom aspektu. Stoga nam se čini da izraz „dalmatski“⁷⁷(!) koji se u novije vrijeme rado upotrebljava u određivanju šireg sjevernoilirskog onomastičkog područja nije posebno sretan, jer niti pokriva stvarno *dalmatsko* područje niti ono koje bi trebao pokrivati, ukoliko se odnosi na područje provincije Dalmacije.⁷⁸ Trebalo bi ga svakako zamijeniti adekvatnijim nazivom, a ovdje izneseno samo je priloga u traženju toga pogodnijega.

Ovaj prilog završavamo napomenom da problem koji je ovdje obrađivan ne smatramo, niti možemo smatrati, iscrpljenim. Nepresušnost vrela riditske onomastike zalogom je da ćemo i unaprijed dolaziti do vrijednih novih potvrda koje će taj onomastički fenomen učiniti još ponatijim i jasnijim i sve čvršće ga ugrađivati u onaj cjeloviti sustav koji nazivamo ilirskom onomastikom. U budućem riditskom onomastiku možda će se pojaviti neka još nepoznata imena, njime će možda biti obuhvaćena i već poznata ilirska, ili delmatska, imena koja na ovome području još nisu bila potvrđena, a neki sporni oblici, koje smo ovdje, iz opreza, popratili upitnikom, možda će naći nove potvrde i objašnjenja. Promijenit će se, nesumnjivo, i brojevi odnosi među poznatim imenima, koji i u ovom trenutku predstavljaju određenu indikaciju i barem relativnu vrijednost unutar riditskog onomastika. Na toj relativnoj njihovoj vrijednosti moguće je, međutim, već i sada graditi znanstvene pretpostavke o karakteru riditske onomastičke tradicije.

Zagreb.

Duje Rendić-Miočević.

⁷³ Ž. A. XIII—XIV (o. c.).

⁷⁴ Onomastičke studije sa teritorije Liburna, I. c.

⁷⁵ Onomastička pitanja s teritorija ilirskih Dalmata (Glasnik Z. m. N. S. 6, 1951, str. 33 i d. Usp. i Alföldy, o. c. str. 45).

⁷⁶ V. M. Zaninović, Ilirsko pleme Delmati, Godišnjak IV, Sarajevo 1966, str. 27 i d. i V, 1967, str. 5 i d. (izd. Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti B. i. H.).

⁷⁷ Usp. Katičić, Das Mitteldalmatische Namengebiet.

⁷⁸ Uza sva obrazloženja i opravdanja predloženog termina koji je Katičić iznio u uvodnom dijelu svog rada ostaje očito da izraz *dalmatski* ne može biti ekvivalent za sjeverno ilirsko područje.

RÉSUMÉ

Duje Rendih-Miočević: ÉTUDES D'ONOMASTIQUE ILLYRIENNE (III)

O n o m a s t i c o n R i d i t i n u m

Dans cette nouvelle (3-ème) suite de ses Études d'onomastique illyrienne, qu'il a dédiée aux anciens *Riditae*, habitants du municipe homonyme, d'origine illyro-dalmate, l'auteur cherche à constituer l'onomasticon de leurs noms indigènes figurant sur les inscriptions, assez nombreuses, de la région. La plus grande part de ces inscriptions nous est connue, il est vrai, depuis longtemps, mais toute une série d'inscriptions venues au jours lors des fouilles systématiques de ces dernières années, y viennent pour la première fois prises en considération et étudiées. Ces inscriptions, qui représentent des sources épigraphiques d'extrême importance pour l'étude de l'anthroponymie illyrienne en générale, ont été trouvées en divers sites dans le territoire riditien, dont les deux principaux, faisant pendant aux habitants les plus connus en même temps que les plus caractéristiques de la région, seraient celui de „G r a d i n a” (un habitat du caractère montagnard et d'origine encore préromaine, qui, cependant, a continué sa vie à l'époque romaine) et celui de „Š e m a t o r j e” (le cimetière) dans la plaine de Danilo, au pied de la montagne. Ce dernier correspond justement à l'emplacement de l'ancien municipe des *Riditae* (*Municipium Riditarum*).

Après avoir donné une toute brève liste des noms personnels féminins se terminant, presque sans exception, en -o (*Aplo, Culo, Panto, Tritano, Vendo* etc) l'auteur attire l'attention sur le caractère triple des noms indigènes figurant sur les inscriptions riditiennes: En majeure partie il s'agit de noms qui ne sont employés que dans le territoire habité par les *Riditae* eux-mêmes, c'est-à-dire de noms d'une portée très limitée. A ces noms, ayant un caractère plutôt local, appartiendraient des noms comme *Aplis, Culus, Pinsus, Pladomenus, Platino, Tritano* etc., dont certains sont très fréquents. La seconde catégorie serait formée de noms appartenant à un répertoire onomastique déjà connu et figurant dans les inscriptions provenant d'un territoire beaucoup plus vaste et précisément de celui habité par la tribu des *Delmatae* (la région de la Dalmatie ancienne flanquée de deux côtés de fleuves *Titius* et *Hippus*). On pourrait citer ici une série de noms tels que *Dasas, Plahes, Sexto, Tuvo, Varro* etc. qui, cependant, sont de loin moins fréquents.

Enfin, dans le troisième groupe se trouveraient des noms qu'on pourrait, à cause de leur diffusion dans le soi-disant territoire „illyrien” tout entier, appeler les vrais noms illyriens. Ce seraient, pour n'en donner que quelques exemples, les noms bien connus comme *Bato, Epicadus, Pin(n)es, Vendo* etc., bien qu'ils soient typiques surtout pour les régions méridionales de l'Illyrie ancienne.

En conclusion, l'auteur souligne une fois de plus la nécessité de procéder à l'étude des *onomastica* particuliers se rapportant aux diverses régions illyriennes — où ce serait déjà possible — à la base d'ensembles ethniques plus ou moins déterminés. L'une d'entre elles serait aussi le territoire appartenant autrefois aux anciens *Delmatae* qui a fait l'objet d'une étude précédente de l'auteur et dont une partie vient d'être étudiée et dans cette contribution.